

# Principy výchovy a výcviku v socialistické armádě

Rezoluce XIV. sjezdu Komunistické strany Československa věnuje zvláštní pozornost zkvalitňování obranyschopnosti naší socialistické vlasti. Ke zvyšování bojové síly Československé lidové armády stanoví pro nejbližší pětileté období v podstatě tři skupiny úkolů:

— rozvíjet stranickopolitickou práci a třídně vyhraněnou politickoideovou výchovu s důrazem na upevňování vědomí socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu,

— ve výstavbě armády a formování jejího velitelského sboru důsledně vycházet z třídně politických hledisek,

— upevňovat kázeň, organizovanost života a vysokou bojovou pohotovost vojsk, zdokonalovat systém velení.

Tyto úkoly můžeme splnit jedině za předpokladu, že budeme využívat poznatků marxisticko-leninské vojenské vědy a zkušeností bratrských socialistických zemí a budeme znát a ve své každodenní činnosti se řídit základními pravidly a zásadami budování socialistických armád. Největší zkušenosti z výstavby ozbrojených sil má Sovětská armáda. Je to dáno nejen její více jak padesátiletou existencí, ale zejména tím, že je první armádou socialistického typu, že se řídí ve své činnosti marxisticko-leninským učením. Budování Sovětské armády je nerozlučně spjata s důsledným uplatňováním leninských principů její výstavby.

Principy výstavby socialistického státu, které formuloval ve své podstatě V. I.

Lenin, mají obecnou platnost pro všechny armády Varšavské smlouvy, pro výstavbu armád všech socialistických států. Odklon od těchto principů a jejich nerespektování vede vždy k oslabování socialistického charakteru armády, podlamuje její bojeschopnost, znamená deformace socialistické podstaty vojenské výstavby. O tom svědčí i naše nedávná skutečnost, kdy soustavné narušování leninských principů výstavby socialistické armády současně znamenalo podstatné narušení obranyschopnosti naší vlasti se všemi teoretickými i praktickými důsledky.

Principy výstavby socialistických armád vyplývají ze zákonitostí vývoje socialistické společnosti, jsou podmíněny společenským a státním zřízením, společenskými vztahy, zvláštěnostmi válek současné epochy, charakterem prostředků a způsobů ozbrojeného zápasu. Každý princip budování socialistické armády postihuje jednu nebo více stránek výstavby socialistické armády. Všechny se uplatňují ve vzájemné jednotě a vzájemně se prolínají. Ve svých důsledcích se dotýkají všech stránek výstavby armády a každého jejího příslušníka.

Vzhledem k mnohostrannosti a složitosti budování socialistické armády, principy výstavby socialistických armád zpravidla rozdělujeme do tří skupin:

- sociálně politické principy,
- organizační principy,
- principy výcviku a výchovy.

V článku se budu zabývat poslední skupinou.

**Principy výchovy a výcviku** se bezprostředně vztahují k formování osobnosti vojáka. Jde o principy, které mají pro budování armády bezprostřední význam.

Úroveň ozbrojených sil je vždy dána jednotou dvou neoddelitelných stránek — úrovní techniky a člověka, přičemž rozhodující místo v tomto vztahu přísluší člověku. Soudobý boj klade mimořádně vysoké požadavky na morálně politické a bojové vlastnosti příslušníků armády. Z těchto důvodů se stává výchovná práce v armádě složitým procesem a vyžaduje od vojenských vychovatelů nemalou energii, organizačních schopností, vědomostí i zkušeností, vyžaduje pedagogické mistrovství, tak i umění přistupovat k podřízeným a získávat jejich důvěru.

V článku se nemohu zabývat celou bohatostí problematiky vojenské výchovy a výcviku. To je širší okruh otázek, které zkoumá zejména socialistická vojenská pedagogika. Výchova a výcvik v armádě je specifickou oblastí společenského života, přípravou lidí především z hlediska potřeb obrany socialistické vlasti, požadavků války a ozbrojeného zápasu. To znamená, že v samotných základech principů výchovy a výcviku vojáků musíme vidět složitě působení zákonitostí a potřeb rozvoje naší socialistické společnosti a potřeb soudobého vojenství. Principy výchovy a výcviku přímo navazují a vycházejí ze sociálně politických a organizačních principů výstavby socialistických armád. Kromě toho objektivním základem těchto principů jsou samozřejmě zákonitosti rozvoje samotného objektu výchovného působení — vojáků. V principech výchovy a výcviku, jsou zkoncentrovány a zobecněny mnohaleté zkušenosti z výchovy a výcviku, jsou v nich odraženy potřeby poznatých objektivních zákonů a zákonitostí procesu výchovy a výcviku.

**Principy výchovy a výcviku jsou výchozí obecná hlediska (obecně platné teze), které určují systém požadavků na zaměření, obsah, organizaci a metodiku výchovného a výcvikového procesu vojáků.** Porozumění a znalost podstaty principů výchovy a výcviku umožňuje vojenským vychovatelům uvědoměle a tvůrčím způsobem řešit úkoly výchovy a výcviku, uskutečňovat výchovnou činnost cílevědomě a systematicky.

Nejsložitějším problémem bylo a v současné době i zůstává stanovení té nejvhodnější soustavy zásad výchovy a výcviku. Tato otázka je velmi diskutabilní jak v obecné, tak i ve vojenské pedagogické literatuře a zatím jednotná soustava výchovných a výcvikových zásad neexistuje. Socialistická vojenská

pedagogika hovoří zvlášť o zásadách výchovy a zvlášť o zásadách vojenského vyučování a výcviku (didaktických principech).<sup>1)</sup> Je to z toho důvodu, že výchova v porovnání s prací vzdělávací má své zvláštnosti. Vojenský vychovatel by měl znát některé základní zvláštnosti výchovy v porovnání se vzděláváním a proto je uvádím:

— V první řadě by si měl každý vojenský vychovatel uvědomit, že dosažení úspěchu ve výchovné práci je daleko obtížnější a složitější než ve vzdělávání. Ve vzdělávací práci (v osvojování vědomostí a získávání dovedností a návyků) vidí vojenský vychovatel poměrně brzy výsledek své práce. Ve výchovné práci se však úspěch dostavuje až po delší době, po cílevědomém a trpělivém působení.

— Ve vzdělávací práci si může vojenský vychovatel poměrně snadno a rychle ověřit kvalitu své činnosti i činnosti podřízených. Ve výchovné práci není problém tak jednoduchý a každá chyba vojenského vychovatele má značné následky, které se zpravidla obtížně a dlouhodobě odstraňují.

— Individuální zvláštnosti podřízených se ve vzdělávací práci neprojevují tak intenzivně jako ve výchově. Zkušený vychovatel potvrdí, že jedno a totéž opatření ve výchově, jeden a týž výchovný zásah má na každého podřízeného jiný účinek.

— Ve vzdělávací práci může vojenský vychovatel dosáhnout úspěchu relativně nezávisle na jiných vychovatelích. Ve výchovné práci jednotlivý osamocený vychovatel mnoho neudělá, ale úspěch závisí na cílevědomém, organizovaném a sladěném činnosti všech výchovných činitelů, závisí na vytvoření uceleného a účinného systému komunistické výchovy.

Zda existuje jednotná soustava výchovných a výcvikových zásad, není ale zásadní a hlavní. Podstatné je, aby existující výchovné výcvikové zásady vycházely ve své dialektické jednotě z obec-

<sup>1)</sup> Jednotlivé zásady a jejich soustavy zaznamenávají neustálý rozvoj. V současné době nejpráhodnějšími soustavami jsou tyto:

a) soustava zásad komunistické výchovy: komunistická cílevědomost a stranickost, výchova vojáků v procesu vojenské činnosti, výchova v kolektivu a kolektivem, individuální přístup, jednotná náročnost a úcty k osobnosti, opora a kladné rysy osobnosti a kolektivu (zásady pozitivnosti), jednotná a sladěná výchovného působení;

b) soustava zásad vojenského vyučování a výcviku: komunistická stranickost a vědeckost, učít vojska tomu, co budou potřebovat v boji, uvědomělost a aktivita, náročnost, soustavnost, přiměřenost a individuální přístup, trvalost osvojovaných poznatků.

ných cílů a úkolů komunistické výchovy vojáků, odrážely poznání zákonů a zákonitostí výchovného a výcvikového procesu a vycházely z marxistické koncepce podstaty člověka.

Soustavu principů výchovy a výcviku v armádách Varšavské smlouvy tvoří tyto základní principy:

- komunistická cílevědomost a stranickost,
- jednota výcviku a výchovy,
- učít vojska tomu, co potřebují v soudobém boji,
- výchova v kolektivu a kolektivem,
- individuální přístup k vojákům.

**Princip komunistické cílevědomosti a stranickosti** odráží zákonitou a objektivní závislost výchovy na třídních hlediscích, politice a ideologii komunistické strany, závislost výchovy a výcviku na požadavcích soudobého vojenství.

Podstata principu spočívá v pochopení a aktivním uskutečňování cílů a úkolů komunistické výchovy. Soudruh Husák na XIV. sjezdu KSČ zdůraznil odpovědnost a poslání vychovatelů slovy: „Obraťme se k našim učitelům. Oni rozhodují o úrovni a výsledcích pedagogické práce, oni mají zaručovat, aby naše mladá generace byla připravena pro život v souladu s programem socialistického rozvoje.“<sup>2)</sup>

Výchova vždy byla odrazem ekonomických, politických i kulturních potřeb a zájmů společnosti. Vychovatel v naší armádě nemůže tedy ve výchovném a výcvikovém procesu vystupovat jako „soukromá osoba“. Je nositelem požadavků socialistické společnosti vyvěrajících ze zájmů obrany socialistické vlasti a celého socialistického tábora. Zprostředkovává potřeby naší společnosti a požadavky soudobého vojenství, uskutečňuje cíle naší komunistické strany v oblasti vojenské výchovy. Výchova v buržoazních armádách popírá těsnou závislost výchovy na politice nebo ji zamlčuje. My se k této úzké spjatosti otevřeně hlásíme. Říkáme se slovy V. I. Lenina, že škola mimo život, mimo politiku je lež a pokrytectví. Příprava na válku s potenciálním nepřítelem má vyhraněný politický ráz. Vítězství v soudobém boji mohou dosáhnout jen morálně pevní a ideově přesvědčení vojáci, bezmezně oddaní ideám socialismu, oddaní socialistické vlasti, věrní zásadám proletářského internacionalismu. Škody napáchané v tomto směru byrokratickými tendencemi před lednem 1968 a zejména revizionistickou a pravicově oportunistickou vlnou v letech 1968 — 1969, jsou obrovské. Posilovat socialistický charakter armády, upevňovat vedoucí úlohu strany v armádě a formovat v průběhu výchovy a výcviku poli-

tický uvědomělého, morálně připraveného obránce socialistických vymožeností je proto povinností každého vojenského vychovatele.

Postupná realizace cílů a úkolů komunistické výchovy vojáků předpokládá perspektivní a průběžné plánování výchovné práce. Plán vnáší cílevědomost a jednotu do výchovné činnosti, umožňuje obsáhnout všechny její stránky a odstraňuje prvky živelnosti ve výchově. Rozvinutí a upevnění kterékoli morálně politické nebo bojové vlastnosti vyžaduje systematického výchovného působení, vyžaduje, aby každá činnost vojáků byla důsledně promyšlena a stala se organickou součástí výchovného systému. Soustavnost musí být uskutečňována i ve výcvikovém procesu, protože jedině tehdy si vojáci osvojí vědomosti, dovednosti a návyky v ucelené soustavě. To vyžaduje vytvoření a dodržování logicky uspořádaného systému v jednotlivých druzích bojové a politické přípravy, spojování nového učiva již s probraným, združňování podstatného, používání vědomostí v praxi a zapojování vojáků do praktické činnosti, soustavné opakování a pravidelné zkoušení a hodnocení. Jde rovněž o dodržování posloupnosti ve výchově a výcviku, logicky uspořádaný postup od známého k neznámému, od lehčího k těžšímu, od konkrétního k abstraktnímu, od méně náročných k nejnáročnějším úkolům.

Uskutečňování principu komunistické cílevědomosti a stranickosti znamená především:<sup>3)</sup>

— od celého procesu výchovy a výcviku požadujeme, aby byl proniknut marxisticko-leninským světovým názorem a nesmiřitelností k buržoazní ideologii, politice a morálce,

— veškerá výchova vojáků je těsně spjata s politikou KSČ, vychází z ní a usiluje o maximální angažovanost všech vojáků za její důslednou realizaci v praxi,

— výchovná práce v armádě vychází z obecného cíle komunistické výchovy a z jasných představ o kvalitách, které vo-

<sup>2)</sup> XIV. sjezd KSČ, Praha, Svoboda 191, str. 61

<sup>3)</sup> Fultner J.: Lidová armáda 9/1971, str. 28

ják nezbytně musí mít k úspěšnému vedení boje v soudobé válce. Nejdůležitější z morálních vlastností vojáka socialistické armády obsahuje morální kodex budovatele komunismu a konkretizuje je vojenská přísaha a vojenské řády.

Výchovné cíle jsou úspěšně realizovány tehdy, jestliže samotní vojáci přistupují k jejich plnění uvědoměle a aktivně a stanou se cíli vojenského kolektivu. V. I. Lenin ve svém projevu k mládeži říká, že „... učit se komunismu, neznamená osvojit si souhrn vědomostí, který je vyložen v komunistických učebnicích, brožurách a spisech...“<sup>4)</sup> Tímto způsobem, jak tvrdí, by se mohli vychovat „knihomolové“, jejichž přínos pro výstavbu socialismu by byl velmi malý. V. I. Lenin vytyčuje ideu sepětí studia marxismu-leninismu s bojem za uskutečnění těchto ideí.

To předpokládá angažovanou účast vojenských vychovatelů při získávání vojáků pro politiku KSČ, úzké sepětí výcviku a vyučování s aktuálními problémy strany a aktivní účast vojáků při uskutečňování marxisticko-leninských ideí v praktickém životě jednotek a na veřejnosti. Výhradní orientace na zvyšování politické a mravní uvědomělosti nebo na zvyšování pouhé odbornosti, ani výhradní orientace na praktickou aktivní činnost nepřinášejí ve výchově úspěch. Úspěchu je možné dosáhnout jen úzkým sepětím výchovy a vzdělání s výchovou v procesu vojenské činnosti. To v sobě zahrnují i další dva principy výchovy a výcviku.

**Princip jednoty výcviku a výchovy vyplývá** ze vzájemné a zákonité závislosti a podmíněnosti výcviku (výuky) a výchovy. Výcvik (výuka) je předpokladem výchovy a na druhé straně výchova podmiňuje účinnost výcviku (výuky).

„Naše škola musí být školou socialistickou, oporou socialistického zřízení; její práce musí vycházet z **principu jednoty výchovy a výuky** a spojení školy se životem. V současné době stojí v popředí kvalit pedagogické práce, výuky a komunistické výchovy.“<sup>5)</sup> Komunistická výchova vojáků se uskutečňuje ve specifických vojenských podmínkách a formách: ve vojenském vyučování a výcviku, prostřednictvím výchovného působení různých vojenských nebo vojensky modifikovaných činností (např. kulturně osvětovou činností, sportovní činností, řídicí a organizátorskou činností atd.), výchovou vojenským prostředím, vojenským režimem. Je ovlivňována a uskutečňována prostřednictvím různých činitelů, především osobnos-

tí vojenského vychovatele, stranickými a mládežnickými organizacemi, kolektivem jednotky a osobností vojáka jako subjektu výchovy. Účinnost komunistické výchovy vojáků vyžaduje, aby výchovné působení všech výchovných činitelů a všech forem výchovy bylo jednotné a sladěné. Nejednotnost vede k narušení celého výchovného procesu a může vést až k úplnému jeho rozkladu.

Na první pohled je jasné a není třeba zvlášť zdůvodňovat, že hlavní formou komunistické výchovy vojáků je pro svoji cílevědomost, organizovanost a zaměřenost vyučovací a výcvikový proces a rozhodujícím jejím činitelem je vojenský vychovatel. Vyučovací a výcvikový proces je hlavním prostředkem komunistické výchovy vojáků. Proto je nutné, aby veškerý výcvik a vyučování byly zároveň výchovným procesem, v němž má každé zaměstnání nejen odbornou, nýbrž i politicko-výchovný a mravně výchovný účel a smysl. Přesto se setkáváme v praktické činnosti některých vojenských vychovatelů s častými zjednodušeními a nesprávnostmi. Někteří dosud chápou vyučovací a výcvikový proces jen jako odbornou záležitost, tvrdí, že jejich hlavním posláním je pouze vyučovat, působit jen v oblasti rozumové.

V nedávné minulosti, zejména na vojenských školách, jsme se setkávali u některých učitelů s přemrštěným chápáním tzv. intelektuální výchovy, s názory na „odideologizování“ vyučování a v zájmu „nezavislosti“ odstraňovali postupně z vyučovacích hodin vše, co by směřovalo k objasňování aktuálních úkolů politiky naší strany a přispívalo k upevnění třídního a politického uvědomění žáků a posluchačů. Tyto tendence byly velmi nebezpečné, ve svých důsledcích narušují celkovou účinnost komunistické výchovy vojáků, narušují soustavnost výchovného působení a brání všestrannému rozvoji osobnosti vojáka.

Princip jednoty výcviku a výchovy v první řadě vyžaduje, aby veškerý výcvik a vyučování vycházely z třídních hledisek, byly v souladu s požadavky naší společnosti a soudobého vojenství a uskutečňovaly cíle komunistické strany v oblasti komunistické výchovy vojáků. Jeho uskutečňování především znamená:

— přesvědčivým způsobem vymezit ideové poslání a praktický význam každého zaměstnání (každého druhu bojové a politické přípravy),

— všechny učební otázky vysvětlovat pravidlivě (vědecky) na základě nejnovějších poznatků vědy a techniky,

— organicky spojovat učivo s každo-

<sup>4)</sup> V. I. Lenin, Spisy, sv. 31, SNPL, Praha 1955, str. 280

<sup>5)</sup> XIV. sjezd KSČ, Svoboda, Praha 1971, str. 582

denní praxí, se životem země a našeho lidu,

— uskutečňovat výchovu z třídních hledisek, odhalovat a odsuzovat buržoazní ideologii, bojovat proti revizionismu a pravicovému oportunismu,

— odsuzovat a pomocí argumentů kritizovat válečnou politiku imperialistických států,

— výchovnou prací odstraňovat přežitky ve vědomí a chování vojáků,

— projevovat nesmiřitelnost k nedostatkům ve výcvikovém a vyučovacím procesu, správně jej organizovat.

Vše přispívá k ideově politické výchově vojáků, k výchově vědeckého světového názoru a komunistického přesvědčení, socialistického vlastenectví a proletářského imperialismu, nenávisti k nepřátelům socialismu.

Výchovnost výcviku a vyučování ovlivňuje jeho obsah, osobnost vojenského vychovatele, správné metody a organizace zaměstnání a kvalita kolektivu (skupiny) vojáků, kteří se výcviku zúčastní.

Kvalita obsahu výcviku a vyučování spočívá na schopnostech a dovednostech vychovatele, jak dovede učební látku vojákům vysvětlit, zda vychází z nejnovějších poznatků vědy a techniky, zda spojuje teorii s praxí. Spočívá v první řadě na ideovém zaměření vyučování a výcviku.

Výchovný ráz výcviku a vyučování do značné míry závisí na osobnosti vojenského vychovatele, protože svoji výchovnou a organizační činnost naplňuje cíle komunistické výchovy vojáků. Jeho autorita závisí na politické uvědomělosti, kvalifikaci, přesnosti a důslednosti v práci a na vlastnostech jeho charakteru. Vojáci se snaží svého velitele napodobovat, je jim příkladem.

Výchovnost výcviku a vyučování zajišťují i správné metody a organizace. Promyšlená organizace zaměstnání a správná volba výcvikových a vyučovacích metod zabezpečují podmínky pro úspěšný průběh vyučovacího a výcvikového procesu. Každý voják musí cítit, že u jednotky vládne cílevědomost a organizovanost, že je efektivně využíván čas, že každé zaměstnání má své přesně vymezené poslání a cíl.

Výchovnou účinnost výcviku a vyučování podstatně ovlivňuje aktivita vojáků. Utváření uvědomělého a aktivního vztahu vojáků k výcviku a vyučování, vzbuzení zájmu o probíranou látku a vytváření kladné motivace, je prvořadou povinností vojenského vychovatele. Jedině tak se stanou vědomosti vojáků výsledkem jejich vlastního přemýšlení, jejich aktivní práce řízené velitelem. Osvojené poznatky pře-

jdou v přesvědčení a jejich činnost v průběhu vojenské služby se stane aktivní, iniciativní, samostatnou a uvědomělou činností. Uvědomělý a aktivní vztah vojáků k výcviku a vyučování je jedním z předpokladů vytvoření socialistického kolektivu, schopného plnit ty nejnáročnější požadavky vojenské služby.

V průběhu vojenského výcviku a vyučování se uskutečňuje v jednotě vzdělávání a výchova vojáků. Vzdělávání a výchova izolovaně neexistuje. Jde o to, aby výchovné působení v průběhu výcviku a vyučování bylo v souladu se zájmy naší socialistické společnosti a její obrany, aby nebylo živelné, ale cílevědomé a plánovitě.

**Princip učit vojska tomu, co potřebují v soudobém boji** odráží zákonitou závislost výcviku a vyučování na vojenskotechnickém faktoru a potřebě zákona modelování činnosti vyučovatelů i vyučujících v souladu s potřebami boje.

Požadavek učit vojska tomu, co potřebují v soudobém boji, se stal jedním ze základních principů přípravy vojsk Sovětské armády od samého počátku jejího vzniku. Ve spojitosti s revolučními změnami ve vojenství se jeho obsah kvalitativně změnil.

Uskutečňovat princip učit vojska tomu, co potřebují v soudobém boji především znamená:

— pochopit zvláštnosti soudobé války a boje, znát základy socialistické vojenské vědy a vojenské doktríny všemi veliteli; jejich dodržování ve výchovném a výcvikovém procesu je základní podmínkou úspěšné realizace tohoto principu;

— hluboce teoreticky a prakticky si osvojit moderní bojovou techniku a způsoby jejího použití v boji;

— znát pravděpodobného nepřítele, způsoby jeho bojové činnosti a nepřipouštět přeceňování ani podceňování jeho možností;

— osvojit si bojové vlastnosti zbraní hromadného ničení a získat praktické návyky ochrany proti nim;

— věnovat hlavní pozornost polnímu výcviku, přibližovat jej podmínkám skutečného boje;

— řídit výcvik osádek, družstev a obsluh zbraní s možností vzájemné zaměnitelnosti ve funkcích;

— znát zkušenosti minulých válek, zejména zkušenosti z Velké vlastenecké války a využívat jich při zaměstnáních v souladu s požadavky soudobé války;

— učit vojska smělé a rychlé bojové činnosti;



— uplatňovat při vyučování a výcviku sepětí teorie s praxí.

Jedním z hlavních požadavků principu učít vojska tomu, co potřebují v soudobém boji, je maximální přiblížení polního výcviku a všech praktických zaměstnání reálným podmínkám soudobého boje. Jeho splnění zabezpečuje vytvoření ideální představy o činnosti v boji, upevňuje teoretické vědomosti vojáků, formuluje jejich praktické návyky a dovednosti, rozvíjí jejich morálně bojové vlastnosti. Realizování tohoto požadavku není jednoduchou záležitostí a závisí na materiálních možnostech, na povaze a druhu bojové přípravy, na možnostech terénu. Především je nutné u vojáků docílit zvýšeného duševního, fyzického a psychologického napětí, podobnému napětí v podmínkách skutečného boje. Toho můžeme dosáhnout různými prostředky: složitostí a náročností bojového úkolu, ohraničenými časovými lhůtami, nepředvídanou a rychlou změnou bojové situace, překonáváním přirozených překážek, délkou pobytu v těžkých a nepřijemných podmínkách, použitím imitačních prostředků, úpravou terénu [např. jeho částečným zaplavením, zabahněním atd.].

**Princip výchovy v kolektivu a kolektivem** v podmínkách armády, kde vojenská činnost je typická svým kolektivním charakterem, nabývá zvláštního významu. Kolektiv v socialistické společnosti není jenom formou seskupení lidí s cílem společného plnění společensky prospěšných úkolů, ale vystupuje současně v úloze vychovatele.

Vojenský kolektiv se vyznačuje značnou výchovnou silou. V kolektivu a kolektivem se rychleji a všestranněji poznávají individuální zvláštnosti vojáků, jejich schopnosti, charakterové rysy, zájmy, přičiny jejich úspěchu nebo neúspěchu ve výcviku a vyučování, v kázni. Rozmanitě meziosobní vztahy a kontakty, zdravá soutěživost, snaha vyrovnat se těm nejlepším, vzájemná pomoc a další prvky typické v životě a činnosti kolektivu, urychlují proces všestranného rozvoje osobnosti každého vojáka. Výchovná síla kolektivu spočívá zejména v síle jeho veřejného mínění, v nepřetržitém působení na členy kolektivu prostřednictvím požadavků a v možnostech uskutečňování stálé kontroly.

Výchovně nemůže automaticky působit každá vojenská jednotka či skupina. Výchovnou sílu kolektivu určuje stupeň jeho zralosti, cílevědomost, aktivita a bojovnost, jednota, odpovědnost. Vytvoření a rozvoj kolektivu je určován řadou podmínek, jako je znalost a uskutečňování obecných cílů kolektivu bojové a politické

ké přípravy, upevňování uvědomělé kázně, hodnocení dosahovaných výsledků kolektivu a jejich porovnávání s výsledky jiných (sousedních) kolektivů, vytváření správných a služebních i mimoslužebních vztahů, vedení členů kolektivu k samostatnosti a iniciativě při plnění úkolů, rozšiřování oblasti kolektivního života a činnosti vojáků s cílem výchovy zvyků podřizování individuálních zájmů společenským, vzájemné pomoci a odpovědnosti. Důležitou úlohu při tvorbě kolektivu má velitel. Jedině on může být organizátorem a duší vojenského kolektivu. Přitom musí úzce spolupracovat s nejuvědomělejšími členy kolektivu, se stranickou a mládežnickou organizací jednotky.

Důležitým prostředkem výchovy kolektivnosti je vojenský výcvik a vyučování. Velitel jej řídí tak, aby při něm využíval sil a vlastností kolektivu, aby každý jednotlivec cítil zodpovědnost za kvalitu své přípravy k vedení úspěšné bojové činnosti v jednotce. Proto vojákům od prvních dnů jejich služby v armádě vymezuje požadavky kolektivní spolupráce, jejich podíl na úspěchu v boji, organizuje krátkodobé i dlouhodobé soutěže mezi jednotkami, využívá vlivu stranických a mládežnických organizací na jednotlivce při přípravě a řízení výcviku vyučování.

Výchova skutečného socialistického kolektivu vyžaduje, aby život jednotky se nesoustředil a neuzavíral jen do svých skupinových zájmů. Každý základní kolektiv je částí kolektivu útvaru, svazku, vojenské školy a současně organickou součástí naší lidové armády a ozbrojených sil Varšavské smlouvy. Socialistický kolektivismus zahrnuje v sobě cit přátelství a spolupráce se všemi armádami Varšavské smlouvy, cit internacionální solidarity s mezinárodním komunistickým hnutím. Princip výchovy kolektivu a kolektivem předpokládá proto zároveň výchovu vojáků k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu, výchovu přátelství a spolupráce s bratrskými armádami socialistických států, zejména se Sovětskou armádou.

**Princip individuálního přístupu** odráží zákonitou závislost výchovy a výcviku na individuálních psychických a fyzických zvláštnostech vychovávaných.

Členové každého vojenského kolektivu se od sebe v mnohém liší, např. životními zkušenostmi, třídni a politickou uvědomělostí, vzděláním, zájmy a schopnostmi, charakterovými vlastnostmi, tělesnou zdatností. Zároveň mohou mít určité kategorie vychovávaných některé obecné rysy, typické pro určitý věk, povolání atd. Proto prvním požadavkem uplatňování principu

individuálního přístupu k vojákům je hluboké poznání individuálních a typických zvláštností každého vojáka.

Individuální přístup umožňuje předvídat chování vychovávaných, volbu nejefektivnějšího výchovného opatření v souladu s jejich schopnostmi a možnostmi, upozorňování na jejich chyby a nedostatky, umožňuje správně řešit vznikající konfliktní situace a vytvářet odpovídající služební i mimoslužební vztahy.

Dodržování individuálního přístupu neznamena slevování z náročnosti ve výchově a výcviku. Bez ní nelze vychovávat žádoucí morálně politické a bojové vlastnosti, ani zajistit potřebné vědomosti a návyky. Uplatňování náročnosti vyžaduje odpovídající stupňování požadavků na vojáky v souladu s absolvovaným již výcvikem, věnování zvláštní pozornosti a poskytování zvýšené pomoci méně připraveným, slabším a zaostávajícím vojákům, volbu přiměřeného obsahu a rozsahu učiva,

vyžaduje organické sepětí vysoké náročnosti s dokonalou péčí o podřízené po všech stránkách.

Dodržování principu individuálního přístupu neznamena rovněž, že se zaměřujeme ve výchovné práci jen na poznání chyb a nedostatků vojáků a vojenského kolektivu, na jejich jednostranné vytýkání a kritiku. U některých špatných velitelů uvedený negativistický přístup ve výchově převládá. Komunistická výchova samozřejmě neodmítá boj s nedostatky. Chápe jej ale především jako výchovu rozvíjením kladných kvalit člověka. Opora a kladné kvality člověka a kolektivu, jejich poznání a rozvoj, tvoří základní stránku boje proti nedostatkům. Optimistický přístup vojenského vychovatele k podřízeným a využívání všeho kladného z osobnosti vychovávaného přispívá zároveň k rozvoji víry ve vlastní síly a schopnosti podřízeného, k jeho uvědoměnému vztahu k výchově a jejím požadavkům.

Tolik k základním principům výchovy a výcviku v armádách Varšavské smlouvy. Všechny tyto principy se uplatňují ve veškerém výchovném a výcvikovém procesu současně, vzájemně se prolínají a doplňují. Ve výchovném a výcvikovém procesu sice vystupuje někdy určitý princip do popředí, a proto jeho uplatnění vyžaduje zvláštní pozornosti. Přesto nemůžeme vytvářet mezi principy ostrou a markantní hranici. Kvalita dodržování jednoho závisí na uplatňování ostatních. Principy jako výchozí výchovná hlediska jsou realizovány v obsahu, metodách, prostředcích, formách a organizaci výchovné a vzdělávací práce.